

TARIX DARSLARIDA RAQAMLI BAHOLASH VOSITALARIDAN FOYDALANISH: PLICKERS PLATFORMASI MISOLIDA

Husanov Nizomiddin Saydulloyevich

Surxondaryo viloyati Boysun tumanidagi

ixtisoslashtirilgan maktabining

Tarix fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tarix darslarida o'quvchilar bilimini tezkor va xolis baholashda raqamli baholash vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Xususan, Plickers platformasining ishlash mexanizmi, undan tarix fanini o'qitishda foydalanish metodikasi, afzalliklari va ayrim cheklovlari tahlil qilingan. Tadqiqotda pedagogik kuzatuv, ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash va namunaviy dars vaziyatini modellashtirish usullaridan foydalanildi. "Amir Temur davlati", "Birinch jahon urushi", "Ikkinchi jahon urushi" hamda "O'rta asrlarda Yevropa" mavzulari misolida Plickers yordamida formatif baholashni tashkil etish bosqichlari ishlab chiqildi. Tahlil natijalariga ko'ra, platforma o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, mavzuni o'zlashtirish darajasini real vaqt rejimida aniqlash, individual natijalarni saqlash va o'qituvchining keyingi pedagogik qarorlarini asoslash imkonini beradi. Plickers o'quvchilardan alohida mobil qurilma talab qilmasligi sababli texnik imkoniyatlari cheklangan sinflarda ham foydalanish mumkin bo'lgan qulay raqamli baholash vositasi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: tarix ta'limi, raqamli ta'lim, Plickers, formatif baholash, pedagogik texnologiya, QR-kodli kartochka, tezkor teskari aloqa, o'quvchi faolligi.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini raqamlashtirish, dars jarayoniga innovatsion pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biriga aylanmoqda. Zamonaviy dars faqat ma'lumotni o'qituvchidan o'quvchiga yetkazishga emas, balki o'quvchining bilim olish jarayonidagi faolligini ta'minlash, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o'zlashtirish natijalarini muntazam nazorat qilib borishga yo'naltirilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'lim sohasini rivojlantirish masalalariga to'xtalar ekan, "Yangi O'zbekiston – maktab ostonasidan boshlanadi" degan g'oyani ilgari surgan. Ushbu yondashuv maktab ta'limining jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ko'rsatish bilan birga, darslarni zamonaviy talablar

asosida tashkil etish, pedagoglar faoliyatiga ilg'or texnologiyalarni tatbiq qilish zaruratini ham belgilaydi.¹

Davlat rahbari raqamli taraqqiyotning ahamiyatini ta'kidlab, har bir soha va hudud raqamli texnologiyalar bilan hamohang rivojlanishi zarurligini qayd etgan. Mazkur fikr ta'lim sohasi uchun ham dolzarb bo'lib, pedagoglardan raqamli resurslar va baholash platformalaridan maqsadli foydalanishni talab etadi. Ta'lim sifatini oshirishga bag'ishlangan rasmiy taqdimotlarda ham "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ta'lim islohotlari ustuvor yo'nalishlardan biri etib belgilangani alohida ko'rsatib o'tilgan.²³

Tarix fanini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ayniqsa muhimdir. Chunki tarix darslarida o'quvchilar ko'plab sanalar, tarixiy shaxslar, voqealar, hududlar, sabab-oqibat munosabatlari va tarixiy tushunchalarni o'zlashtiradilar. O'qituvchi dars davomida har bir o'quvchining mazkur ma'lumotlarni qay darajada tushunganini an'anaviy savol-javob orqali to'liq aniqlashga ulgurmasligi mumkin.

An'anaviy baholashda ko'pincha bir necha o'quvchining javobi tinglanadi, qolgan o'quvchilar esa jarayonda sust ishtirok etadi. Yozma nazorat ishlari barcha o'quvchilarning bilimni aniqlash imkonini bersa-da, ularni tekshirish va natijalarni tahlil qilish uchun ko'p vaqt sarflanadi. Shu sababli Kahoot, Quizizz, Wordwall, Mentimeter va Plickers kabi raqamli baholash vositalaridan foydalanishga ehtiyoj ortmoqda.

Formativ baholash o'qitish jarayonida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini muntazam aniqlash, ularga teskari aloqa berish hamda keyingi ta'lim faoliyatini olingan natijalarga muvofiq takomillashtirishni anglatadi. P. Black va D. Wiliam formativ baholash sinfdagi ta'limning muhim tarkibiy qismi ekanini hamda undan samarali foydalanish o'quv natijalarini oshirishga xizmat qilishini asoslab bergan.⁴

Plickers platformasi formativ baholashning zamonaviy vositalaridan biri bo'lib, uning muhim jihati – o'quvchilardan telefon, planshet yoki kompyuter talab qilinmasligidir. Platformadan foydalanishda o'qituvchi internetga ulangan bitta mobil qurilma orqali butun sinfning javoblarini qabul qilishi mumkin. O'quvchilarga maxsus kodli kartochkalar tarqatiladi. Kartochkaning to'rt tomoni A, B, C va D javob variantlariga mos keladi. O'quvchi to'g'ri deb hisoblagan variantini yuqoriga qaratib

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Maktablarda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ustuvor vazifalar belgilandi". 2023-yil 28-avgust.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha takliflar taqdimot qilindi". 2025-yil 21-aprel.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning raqamli texnologiyalar sohasidagi natijalar va ustuvor vazifalarga bag'ishlangan yig'ilishdagi nutqi. 2023-yil 20-dekabr.

4. Black, P., Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment. Phi Delta Kappan, 1998, Vol. 80, No. 2. P. 139–148.

kartochkani ko'taradi, o'qituvchi esa javoblarni mobil qurilma kamerasi orqali skanerlaydi.⁵

Tadqiqotning maqsadi – tarix darslarida Plickers platformasi asosida formatif baholashni tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish va undan foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot vazifalari:

1. raqamli va formatif baholashning tarix ta'limidagi o'rnini aniqlash;
2. Plickers platformasining ishlash mexanizmini tavsiflash;
3. tarix darslarida platformadan foydalanish bosqichlarini ishlab chiqish;
4. Plickersning pedagogik afzalliklari va cheklovlarini aniqlash;
5. tarix fani o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot sifat va tavsifiy xususiyatga ega bo'lib, unda pedagogik va ilmiy-metodik adabiyotlarni o'rganish, raqamli baholash platformalarini qiyosiy tahlil qilish, pedagogik kuzatuv, dars jarayonini modellashtirish, savol va test topshiriqlarini loyihalashtirish hamda olingan natijalarni umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot obyekti sifatida umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanini o'qitish jarayoni, tadqiqot predmeti sifatida esa Plickers platformasi yordamida o'quvchilar bilimni formatif baholash metodikasi belgilandi.

1. Tayyorgarlik bosqichi

O'qituvchi Plickers platformasida shaxsiy profil yaratadi, tegishli sinfni shakllantiradi va o'quvchilar ro'yxatini kiritadi. Har bir o'quvchiga alohida raqamlangan Plickers kartasi biriktiriladi. Platformaning rasmiy ma'lumotiga ko'ra, Plickers o'qituvchilarga o'quvchilar javoblarini tezkor yig'ish va natijalarni darhol ko'rish imkonini beruvchi baholash vositasidir [[FN5]].

2. Savollarni ishlab chiqish bosqichi

Tarix mavzusining mazmuni va dars maqsadiga muvofiq test savollari tuziladi. Savollar faqat tarixiy sanani eslab qolishni emas, balki voqealarning sabab va oqibatlarini tushunish, tarixiy shaxs faoliyatini baholash, xarita hamda manbalarni tahlil qilish ko'nikmalarini ham aniqlashi lozim.

3. Baholashni tashkil etish bosqichi

Savol sinf ekranida yoki interaktiv doskada ko'rsatiladi. O'quvchilar javob variantini tanlab, kartochkaning tegishli tomonini yuqoriga qaratadilar. O'qituvchi mobil telefon yoki planshet kamerasi bilan sinfni skanerlaydi. Javoblar avtomatik ravishda o'quvchilar nomi bilan platformada qayd etiladi.

5. Plickers. "What is Plickers?" Plickers Help Center.

4. Natijalarni tahlil qilish bosqichi

O'qituvchi umumiy sinf natijasi bilan birga har bir o'quvchining individual javoblarini ham kuzatadi. Natijalar asosida mavzuni to'liq o'zlashtirgan, ayrim tushunchalarni noto'g'ri anglagan va qo'shimcha tushuntirishga muhtoj o'quvchilar aniqlanadi. Plickers orqali olingan ma'lumotlarning real vaqt rejimida ko'rinishi o'qituvchiga keyingi faoliyatni darhol belgilash imkonini beradi.⁶

5. Teskari aloqa bosqichi

Noto'g'ri javoblar shunchaki qayd etilmasdan, ularning sabablari o'quvchilar bilan muhokama qilinadi. O'qituvchi to'g'ri javobni izohlab, tarixiy dalillar va sabab-oqibat bog'lanishlarini tushuntiradi. Zarur hollarda mavzuning murakkab qismi qayta o'tiladi.

NAMUNAVIY TEST TOPSHIRIG'I

Mavzu: "Amir Temur davlati".

Savol: Amir Temur markazlashgan davlat barpo etishda qaysi omilga alohida e'tibor qaratgan?

- A) Faqat tashqi savdoni rivojlantirishga
- B) Mamlakatni mayda hududlarga ajratishga
- C) Markaziy hokimiyat va harbiy boshqaruvni mustahkamlashga
- D) Davlat boshqaruvidan butunlay voz kechishga

To'g'ri javob: C.

NATIJALAR

Baholash vaqtining qisqarishi

An'anaviy og'zaki so'rovda o'qituvchi dars davomida cheklangan miqdordagi o'quvchini baholashi mumkin. Plickersda esa sinfdagi barcha o'quvchilar bitta savolga bir vaqtning o'zida javob beradi. Javoblarni skanerlash bir necha soniya davom etadi. Bu o'qituvchiga qisqa vaqt ichida sinfning umumiy o'zlashtirish darajasini aniqlash imkonini beradi. D. Kent ushbu platformaning tezkor formatif baholashni tashkil etish va pedagogik qarorlarni ma'lumotlar asosida qabul qilishdagi qulayligini ta'kidlaydi.⁷

Barcha o'quvchilarning ishtiroki

Og'zaki savol-javobda odatda faol va o'ziga ishongan o'quvchilar ko'proq qatnashadi. Plickers kartochkalari orqali esa har bir o'quvchi javob berishga jalb qilinadi. O'quvchilar javobini baland ovozda aytmagani sababli xato qilishdan cho'chiydigan bolalar ham baholashda faol ishtirok etadi.

6. The Learning Accelerator. "Formative Assessment Tool: Plickers".

7. Kent, D. "Plickers" and the Pedagogical Practicality of Fast Formative Assessment. Teaching English with Technology, 2019, Vol. 19, No. 3. P. 90–104.

Tezkor teskari aloqa

Plickers natijalari o'qituvchiga qaysi savol ko'pchilik uchun qiyin bo'lganini darhol ko'rsatadi. Baholash dars yakunidagi nazorat vositasi bo'lib qolmay, o'qitish jarayonini boshqaruvchi mexanizmga aylanadi.

Individual natijalarni aniqlash

Har bir kartochka muayyan o'quvchiga biriktirilgani sababli platformada individual natijalar saqlanadi. Bu o'qituvchiga o'quvchining bir necha mavzu davomida ko'rsatgan natijalarini solishtirish va unga mos individual topshiriqlar berish imkonini beradi.

Texnik tengsizlikning kamayishi

Kahoot yoki Quizizz kabi platformalarda odatda har bir o'quvchiga internetga ulangan qurilma talab qilinadi. Plickersda esa o'quvchilar qog'oz kartochkadan foydalanadi va faqat o'qituvchida bitta mobil qurilma bo'lishi yetarli. Shu jihatdan platforma texnik vositalar yetarli bo'lmagan maktablar uchun ham qulay hisoblanadi. P.-N. Chou tadqiqotida ham Plickers cheklangan texnologik sharoitda o'quvchilarni baholash va darsga jalb etishga yordam berishi ko'rsatilgan.⁸⁹

Tarixiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyati

Plickers savollari faqat faktlarni tekshirish bilan cheklanmasligi kerak. Platforma orqali tarixiy voqealarni xronologik tartibga solish, hodisalarning asosiy sababini aniqlash, tarixiy shaxs faoliyatiga baho berish, xarita va manbalarni tahlil qilish hamda voqealarning o'xshash va farqli jihatlarini ajratishga qaratilgan topshiriqlar berish mumkin.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari Plickers platformasi tarix darslaridagi baholash jarayonini tezlashtirish, o'quvchilarni yalpi jalb qilish va o'qituvchiga tezkor pedagogik qaror qabul qilish imkonini berishini ko'rsatmoqda. Biroq raqamli platformaning mavjudligi o'z-o'zidan ta'lim sifatini oshirmaydi. Uning samaradorligi, birinchi navbatda, o'qituvchi tomonidan savollarning qanday tuzilishi va natijalardan qay tarzda foydalanilishiga bog'liq.

Agar topshiriqlar faqat sana va ismni eslab qolishga qaratilsa, platforma oddiy elektron test vazifasini bajaradi. Tarixiy tafakkurni rivojlantirish uchun savollar tahlil, taqqoslash, dalillash va sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga yo'naltirilishi zarur.

Plickersdan dars boshida avvalgi mavzu bo'yicha tayanch bilimlarni aniqlash, yangi mavzuni tushuntirish jarayonida oraliq nazorat o'tkazish, mustahkamlash

8. Chou, P.-N. Using Plickers to Support Student Learning in Rural Schools: A Comprehensive Analysis. SAGE Open, 2022, Vol. 12, No. 3. DOI: 10.1177/21582440221116109.

9. Plickers. Official platform description and teacher guidance materials.

bosqichida qisqa test tashkil etish va dars yakunida “exit ticket” shaklida foydalanish mumkin.

Platformaning ayrim cheklovlari ham mavjud. Javoblar asosan A, B, C va D variantlaridan iborat bo‘lgani uchun o‘quvchining batafsil fikrini to‘liq aniqlab bo‘lmaydi. Noto‘g‘ri tuzilgan test savoli bilimni xolis baholashga to‘sqinlik qilishi mumkin. Mobil qurilma kamerasi sifati, internet tezligi yoki sinfdagi yorug‘lik darajasi ham skanerlash jarayoniga ta’sir ko‘rsatadi.

Plickers natijalarini o‘quvchiga yakuniy baho qo‘yishning yagona manbasi sifatida qabul qilish to‘g‘ri emas. Uni yozma ish, og‘zaki javob, tarixiy manba tahlili, loyiha, esse va amaliy topshiriqlar bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” asarida ta’lim, ilm-fan va inson kapitalini rivojlantirish mamlakat taraqqiyotining muhim omillari sifatida talqin etiladi. Shu nuqtayi nazardan, raqamli vositalar darsga shunchaki yangilik sifatida emas, balki o‘quvchining bilim olishi va mustaqil fikrlashiga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizm sifatida tatbiq etilishi lozim.¹⁰

XULOSA

Plickers platformasi tarix darslarida formatif baholashni tashkil etishning sodda, tezkor va samarali raqamli vositalaridan biridir. Uning asosiy afzalligi o‘quvchilardan alohida mobil telefon, planshet yoki kompyuter talab qilmasligi bilan belgilanadi. Maxsus kodli kartochkalar va o‘qituvchining bitta mobil qurilmasi yordamida butun sinfning javoblarini qisqa vaqt ichida qabul qilish mumkin.

Platformadan foydalanish o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, barcha o‘quvchilarning bir vaqtda javob berishini ta’minlaydi, bilim darajasini real vaqt rejimida aniqlash imkonini beradi, tezkor teskari aloqa yaratadi, individual natijalarni kuzatish va keyingi dars faoliyatini aniq ma’lumotlar asosida rejalashtirishga yordam beradi.

Tarix darslarida Plickersdan foydalanishda savollar mazmuniga alohida e’tibor berish lozim. Test topshiriqlari nafaqat tarixiy sanalar va shaxslarni eslab qolishni, balki tarixiy voqealarning sabab va oqibatlarini tahlil qilish, dalillarni solishtirish, tarixiy manbalarni tushunish va mustaqil xulosa chiqarishni ham tekshirishi kerak. Plickers boshqa an’anaviy va innovatsion baholash shakllari bilan uyg‘un holda qo‘llanilganda ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

AMALIY TAVSIYALAR

6. Plickers savollarini darsning ta’limiy maqsadiga muvofiq tuzish.
7. Har bir savolda faqat bitta aniq to‘g‘ri javob mavjud bo‘lishini ta’minlash.

10. Mirziyoyev, Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021.

8. Savollarda tarixiy xarita, surat, jadval va qisqa manba parchalaridan foydalanish.
9. Har bir testdan keyin to'g'ri javobning tarixiy asosini tushuntirish.
10. Noto'g'ri javoblar ko'p bo'lgan mavzularni qayta mustahkamlash.
11. Individual natijalar asosida tabaqalashtirilgan topshiriqlar berish.
12. Plickers natijalarini yozma, og'zaki va ijodiy topshiriqlar natijalari bilan birgalikda baholash.
13. Kartochkalarni raqamlash, laminatsiya qilish va maxsus papkada saqlash.
14. Platformani qo'llashdan oldin o'quvchilar bilan sinov mashg'uloti o'tkazish.
15. O'quvchilarning individual natijalarini omma oldida oshkor qilmaslik va pedagogik etikaga rioya qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev, Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021.
2. Mirziyoyev, Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz. Asarlar, 6-jild. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Maktablarda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ustuvor vazifalar belgilandi. – 2023-yil 28-avgust.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Prezident raqamli texnologiyalar sohasidagi natijalar va yangi vazifalar bilan tanishdi. – 2023-yil 20-dekabr.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ta'lim sifatini oshirish bo'yicha takliflar taqdimot qilindi. – 2025-yil 21-aprel.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga oid materiallari.
7. Black, P., Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment. Phi Delta Kappan. – 1998. – Vol. 80, No. 2. – P. 139–148.
8. Kent, D. “Plickers” and the Pedagogical Practicality of Fast Formative Assessment. Teaching English with Technology. – 2019. – Vol. 19, No. 3. – P. 90–104.
9. Chou, P.-N. Using Plickers to Support Student Learning in Rural Schools: A Comprehensive Analysis. SAGE Open. – 2022. – Vol. 12, No. 3. – P. 1–15. DOI: 10.1177/21582440221116109.

10. Shana, Z.A., Abd Al Baki, S. Using Plickers in Formative Assessment to Augment Student Learning. International Journal of Mobile and Blended Learning. – 2020. – Vol. 12, No. 2. – P. 54–76.
11. Plickers. What is Plickers? Plickers Help Center. Elektron resurs.
12. Plickers. Formative Assessment Platform for Teachers. Rasmiy platforma materiallari. Elektron resurs.
13. The Learning Accelerator. Formative Assessment Tool: Plickers. Elektron metodik resurs.
14. Caldwell, J.E. Clickers in the Large Classroom: Current Research and Best-Practice Tips. CBE – Life Sciences Education. – 2007. – Vol. 6, No. 1. – P. 9–20.
15. Beatty, I.D., Gerace, W.J. Technology-Enhanced Formative Assessment: A Research-Based Pedagogy for Teaching Science with Classroom Response Technology. Journal of Science Education and Technology. – 2009. – Vol. 18. – P. 146–162.